

Sporen van een landijsbedekking in Zuid-Nederland en Noord-België

door drs. H. J. M. Thiadens

Uit de verspreiding van de duidelijk als zodanig herkenbare stuwwallen en keileemvoorkomens is de conclusie getrokken dat het landijs in ieder geval ongeveer tot de lijn Haarlem-Nijmegen kwam.

In Sporen van het landijs in Nederland (jan. 1977) schrijft dr. H. A. Visscher: 'Microreliëf, karakteristiek voor gebieden die door landijs bedekt waren, is echter ook zuidelijker aangetroffen. In verband hiermee moet ernstig rekening worden gehouden met de mogelijkheid dat het ijs tijdelijk vrijwel geheel Nederland bedekte en zelfs tot het noorden van België doordrong'. (1)

Microreliëf, karakteristiek voor gebieden die vroeger onder een ijskap lagen vond H. Visscher zelfs bij de grens met België. In augustus nam H. Visscher contact met mij op en liet niet alleen zijn publicatie 'Sporen van het landijs in Nederland' bij mij achter, maar ook een hele serie karteringsresultaten betreffende het microreliëf, dat al met al een aanwijzing vormt, dat inderdaad ook Zuid-Nederland in de Würmperiode met ijs werd overdekt. We denken aan het Boven-Pleniglaciaal. Samen met H. Visscher ben ik het veld in geweest tussen Geldrop en Mierlo. Daar zag ik: smeltwatergeulen en ruggen, smeltwaterkommen, smeltwaterbanken en dood-ijslaagten.

Omdat ik in Boxtel woon was het me mogelijk daarna in de wijde omgeving op zoek te gaan naar genoemde microreliëfvormen. Ik vond ze op vele plaatsen in de hoog gelegen bos- en heidegebieden van de gemeenten Oostelbeers, Westelbeers en Middelbeers, aan beide zijden van het Wilhelminakanaal te Best, langs de Burgemeester Aartslaan

te Bergeijk en in België op de Karrestrater Heide (gemeente Lommel) en te Eksel langs de weg naar Kerkhoven.

In West-Brabant vond ik op een uitgebreide hoogtekaart van Bergen op Zoom aan het Grebbedal aanwijzingen van glaciaplana. (de dalwand van de Grebbe vertoont een tredereliëf) Ook de bij Ossendrecht gelegen Peeberg vertoont een tredereliëf en in een groeve bij deze 'berg' vertonen de lagen stuwingsverschijnselen.

De Kempische waterscheiding zuidelijk van Westbrabant vertoont een bekenpatroon, dat divergeert tot het dal van de Kleine Nethe-Maas-Schelde kanaal. Het Kempisch plateau heeft naar het westen een afwatering, waarbij de vele beken ook weer divergeren tot ongeveer de lijn Gheel-Diest. Mijns inziens hangt dit divergeren samen met het einde van de Würmijskap. Op het einde van een ijsmassa ontstaan immers een groot aantal overlangse divergerende spleten. Het ijs kwam dus uit het NW en drong West-Brabant binnen tot aan de Kempenhorst. Een andere ijsmassa ging door de Centrale Slenk en wist via de dalen het Kempisch Plateau te bereiken. Een deel zal oostelijk van het Plateau het Maasdal bereikt hebben en een deel zal van het Plateau afgegleden zijn naar het WZW.

In een kaalgeslagen bos langs de weg Eksel-Kerkhoven vond ik NO-ZW gerichte ruggen en een geulensysteem met veel grint (formatie van Sterksel) in de geulen. Het grint was duidelijk bekrast of beter nog van groeven voorzien, die alle dezelfde richting hebben (zie foto). Merkwaardig vond ik het ook, dat in dit grintrijke gebied geen spoor is te bekennen van steenkringen. Als dit gebied immers in het voorland van een ijsbedekking zou gelegen hebben zouden er heel wat stenen naar boven gevoren moeten

(1) Dr. H. A. Visscher: Sporen van het landijs in Nederland. Wetensch. med. K.N.N.V. jan. 1977 p. 39-49.

Grinden, in één richting gegroefd of bekrast (gletsjerkrassen?) gevonden in een kaalgeslagen bos langs de weg Eksel-Kerkhoven op 2800 m van Eksel in een NO-ZW gericht geulsysteem. (Eksel ligt op het Kempisch Plateau in België)

zijn om zo steenkringen te vormen. We vinden ze niet, ook niet in Noord-Brabant. Zo ze al voor de komst van het Würmijs gevormd zijn zijn ze blijkbaar bij de ijsbedekking verloren gegaan of uitgewist na de afsmelting van het ijs. Andere kryoturbate vervormingen zouden wel eens juist door de trillingen, die een landijsbedekking nu eenmaal met zich meebrengt gevormd kunnen zijn. Het lijkt mij juist te denken aan trillingen veroorzaakt door het zich uitbreiden van een ijskap en de afbraak van een dergelijke kap b.v. in het Laatglaciaal dan alleen aan trillingen veroorzaakt door een kudde dieren.

De smeltwaterkommen, die ik gezien heb lagen evenals de geulen op de hoger liggende gebieden. Daar kon het ijs rek ondervinden. Als we alleen maar te doen hebben met smeltwater en sneeuwwater, dan begrijp ik niet dat de geulen ook niet ontwikkeld zijn in de lagere delen.

Het lijkt mij ook niet juist om de smeltwaterkommen te willen zien als thermokarstverschijnselen. Ook hebben we niet te maken met pingo's. De smeltwaterkommen komen nu eenmaal niet in de lagere terreinen voor en daar zou men nu juist ijslenzen mogen verwachten, die pingo's of andere aan periglaciale om-

standigheden gebonden kommen vormen.

De smeltwaterkommen, of gletscherkommen zoals H. Visscher ze noemt, hebben zo nu en dan ook een overloopgeul. Ik zag er b.v. in het bos te Best noordelijk van het Wilhelminakanaal op de grens met Son aan de Sonse weg. De gletsjerkommen met wal heb ik steeds gezien in een flinke podsolbodem. Vaak lag een aantal kommen op een rij of naast elkaar. Ze kwamen hoofdzakelijk voor boven op de platte brede rug van een smeltwaterheuvel. Daarnaast een enkele keer in de flank van een dergelijke rug. Ze waren meestal rond maar ook wel ovaal. De meeste hebben een straal van 3 meter of kleiner. De geulen en geulruggen waren alleen op de gekromde hogere terreinen ontwikkeld. Over een betrekkelijke korte afstand kan de richting zich wijzigen en om sommige hoekige vennen (doodijslaagten) zien we de smeltwatergeulen van richting veranderen. Eolische verklaring van de ruggen, geulen en kommen is dan ook niet mogelijk. Hoe wil men trouwens het optreden van wat grint in deze ruggen eolisch verklaren. Het grint zit in de ruggen als krenten in een krentenbrood.

Adres van de schrijver: